

Může zahraniční migrace zajistit finanční udržitelnost důchodového systému? A jak velká by musela být?

Tomáš Fiala, Jitka Langhamrová, Jana Vrabcová

Katedra demografie

Fakulta informatiky a statistiky VŠE Praha

Úvod

Stárnutí populace - velká výzva pro důchodové systémy

Zvyšování běžného věku odchodu do důchodu - časté opatření
(logická reakce na prodlužování délky života a zdravého života)

Koncepční základ těchto změn často špatně komunikován s veřejností

Velmi nepopulární téma

Často nepřesvědčivé argumenty, např.

důchody stále více zatěžují rozpočet a stát na ně nemá peníze.

Námitka: Proč by na to měli „doplácet“ důchodci? Peníze může státní rozpočet získat i jinak (snížení některých dotací, efektivnější poskytování některých služeb, zvýšení daní atd.).

Zdůvodnění konkrétního zvyšování důchodového věku musí být srozumitelné, jednoduché a transparentní.

Zvyšování musí být především **co nejvíce plynulé** a avizované s **určitým předstihem**.

Proč by se měl jednodenní rozdíl v datu narození projevit v několikaměsíční (nebo dokonce několikaleté) rozdílné době pobírání důchodu?

Náhlé změny důchodového věku mohou být pro starší lidi komplikované, nemají čas změnit své chování v oblasti pracovní síly a úspor, aby se změnám přizpůsobili.

Způsob stanovení důchodového věku musí být pokud možno **spravedlivý**.

Hrubý odhad finančního zatížení průběžného důchodového systému (1)

Jednoduchý indikátor finančního zatížení systému – index závislosti seniorů (poměr počtu osob v důchodovém věku a počtu osob v produktivním věku)

Dolní hranici produktivního věku uvažují 20 let.

korigovaný index: **horní** hranice produktivního věku **flexibilní**

– aktuální důchodový věk v okamžiku t (namísto obvykle užívaného věku 65 let)

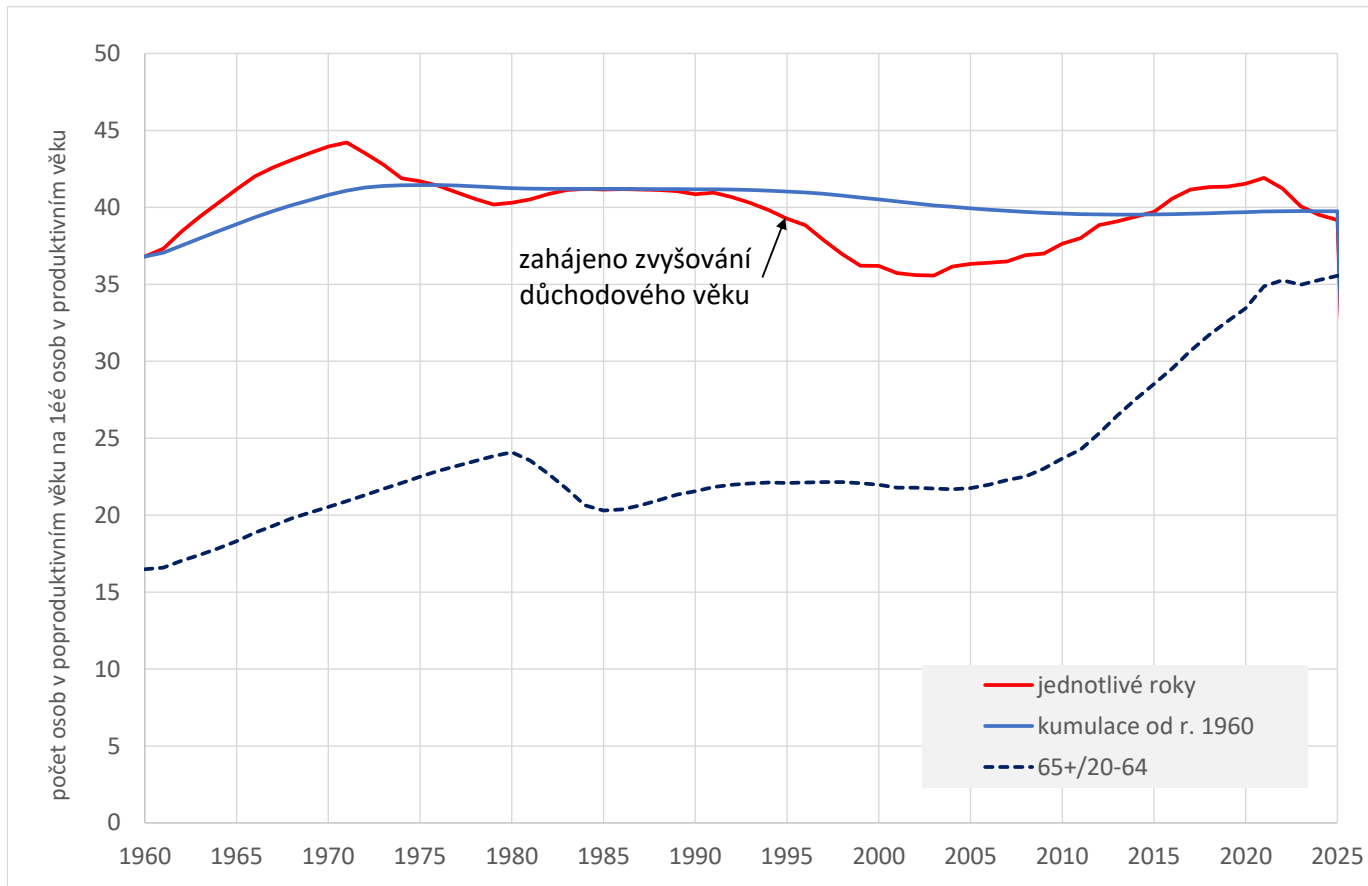
Kumulovaná hodnota indexu v období t_1, t_2

$$AOADR = \frac{S_{t, \alpha(t)+}}{S_{t, 20-\alpha(t)}} \quad kumAOADR_{t_1}^{t_2} = \frac{\sum_{t=t_1}^{t_2} S_{t, \alpha(t)+}}{\sum_{t=t_1}^{t_2} S_{t, 20-\alpha(t)}}$$

Výše uvedený poměr tedy závisí nejen na vývoji věkového složení populace (ovlivněného nejen vývojem úmrtnosti, ale i plodnosti a migrace) ale i na způsobu dalšího (ne)zvyšování důchodového věku.

Data ČSSZ potvrzují, že v posledních letech je tento poměr blízký poměru počtu starobních důchodců a počtu plátců sociálního pojištění.

Hodnoty tohoto indexu od roku 1960 byly poměrně stabilní

Pokles hodnot indexu v posledních letech

na konci roku 2019 – 2 414 804 osob starobních důchodců
v současné době (31.3.2026) – 2 337 337
pokles počtu nově přiznaných starobních důchodů:
v období 2014–2019 nově přiznáno více než 483 tisíc starobních důchodů,
v letech 2020–2024 to bylo pouze necelých 336 tisíc
menší počet osob nově vstupujících do důchodového věku
(pokles počtu narozených ve druhé polovině 50. let a na počátku 60. let minulého století)
pokračující zvyšování důchodového věku
zrychlení tempa růstu důchodového věku žen od roku 2019 ze 4 na 6 měsíců pro každý další ročník narození.
zvýšení počtu zemřelých starobních důchodců
v období 2014–2019 zemřelo necelých 434 tisíc starobních důchodů,
v letech 2020–2024 to bylo o něco více než 500 tisíc zemřelých starobních důchodců.
pandemie Covidu,
početně silné ročníky důchodců (narozených ve 40. letech minulého století) postupně vstupovaly
do věku vyšší úmrtnosti
Příchod imigrantů z Ukrajiny (produktivní věk)

Jaký bude další vývoj

???

Vlastní demografická projekce Česka (1)

Poslední projekce ČSÚ vycházela z věkového složení obyvatelstva k 1.1.2023

Od roku 2023 došlo k velkému poklesu plodnosti žen

úhrnná plodnost v roce 2025 poklesla na 1,28,

tj. pod hodnotu nízké varianty projekce ČSÚ

naděje dožití v letech 2023 a 2024 byla o něco nižší než předpoklady střední varianty

saldo migrace

v roce 2023 bylo o něco nižší než střední varianta

v roce 2024 bylo o málo vyšší než vysoká varianta

v roce 2025 bylo saldo migrace 42 tisíc osob

(o málo vyšší než vysoká varianta po roce 2028)

Zatím nenastal předpokládaný masový návrat uprchlíků z Ukrajiny,

naopak se zvýšil počet nově příchozích

Vlastní demografická projekce Česka (2)

Předpoklady:

Prahová struktura k 1.1.2026

Úmrtnost podle střední varianty projekce ČSÚ z roku 2023

Plodnost žen – 3 varianty:

Nízká: do roku 2030 pokles na 1,20; pak konstantní

Střední: do roku 2030 zvýšení na 1,40; pak konstantní

Vysoká: do roku 2030 zvýšení na 1,40; do roku 2050 zvýšení na 1,60; pak konstantní

Věková struktura plodnosti na úrovni roku 2024

Migrace:

náhradová zajišťující zachování poměru osob v poproduktivním a produktivní věku

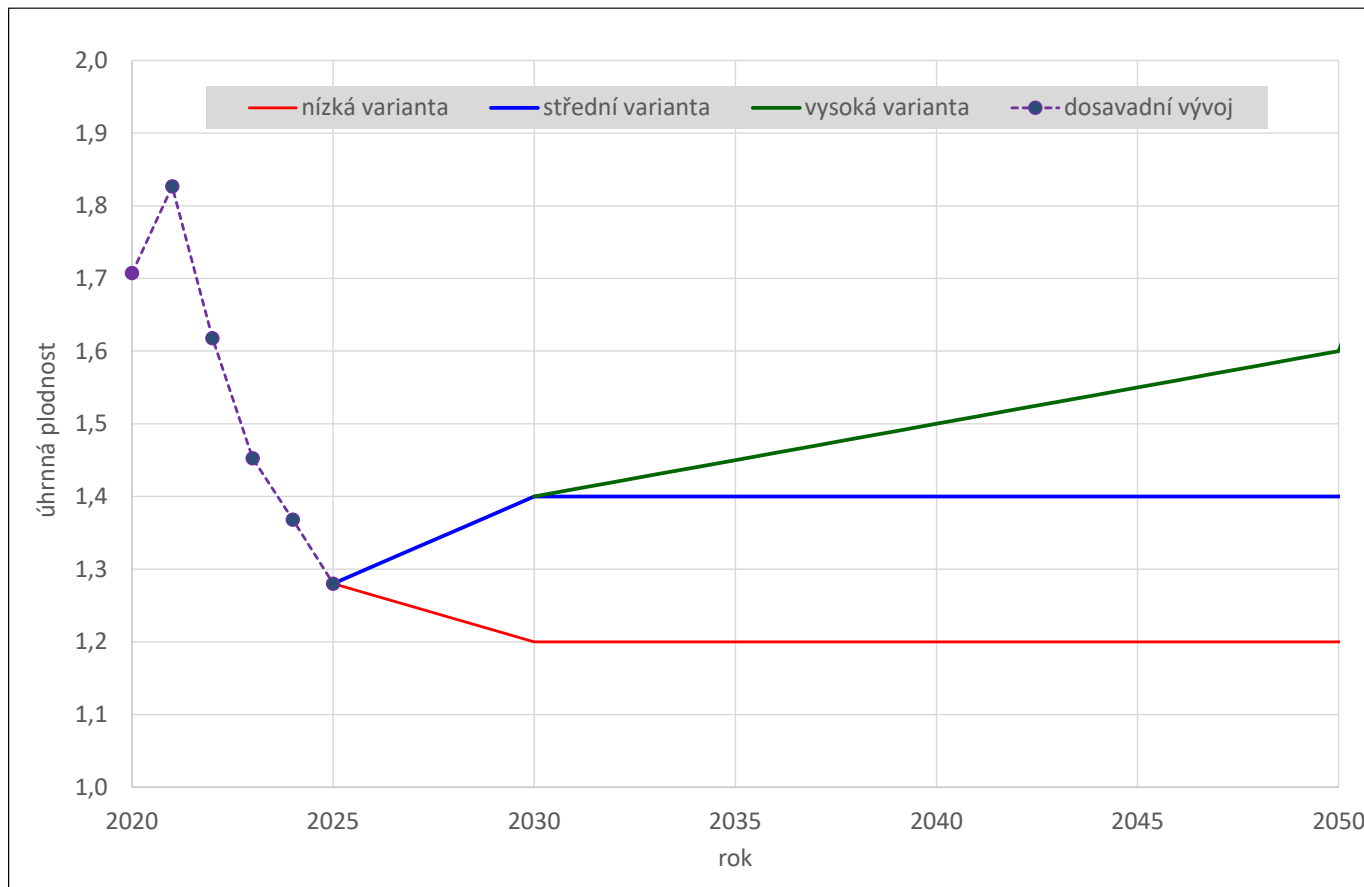
věková a pohlavní struktura migračního salda odhadnuta podle projekce ČSÚ 2023

Důchodový věk po roce 2030:

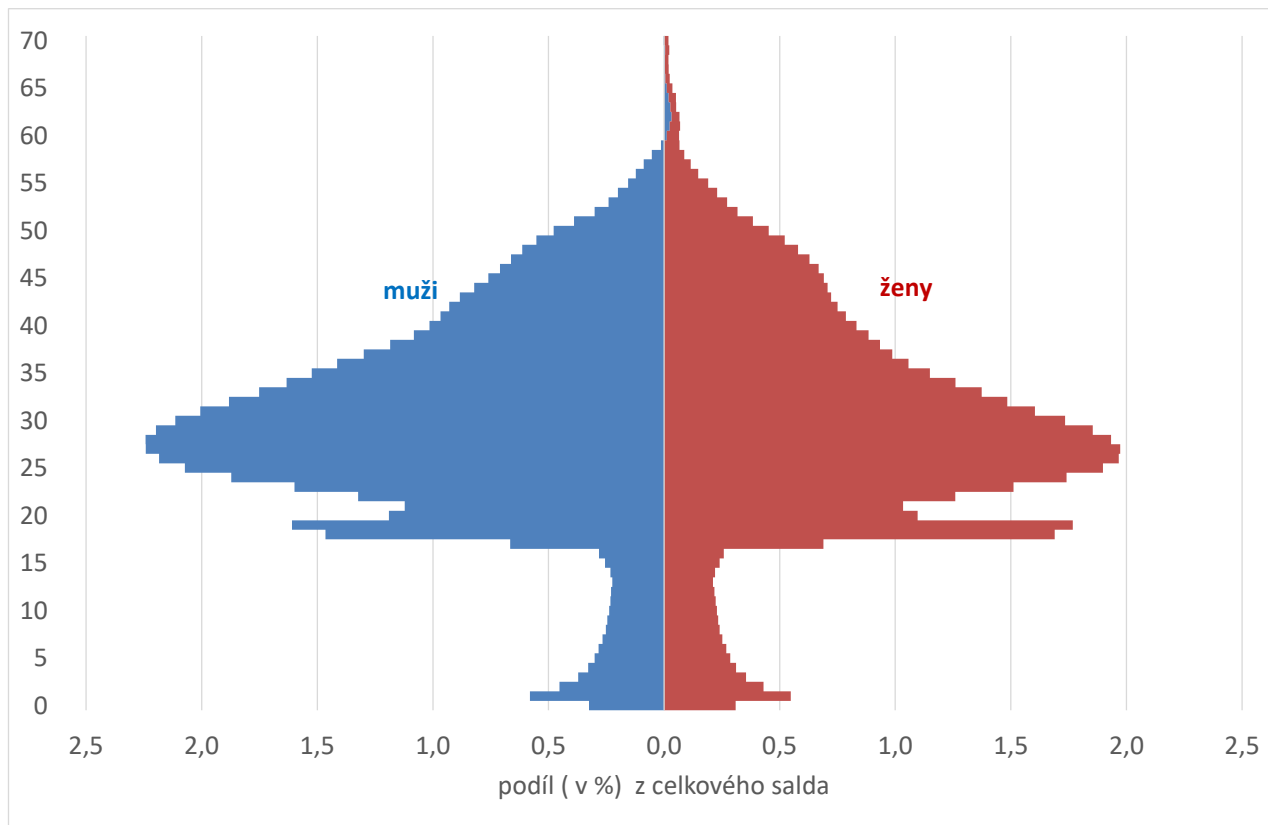
a) Zvyšování o 1 měsíc pro každý další ročník narození – na konci století 70 let 5 měsíců

b) Zastropování na úrovni 65 let

Varianty vývoje plodnosti (po roce 2050 konstantní)

Struktura salda migrace

Může migrace zajistit
finanční udržitelnost
důchodového systému?

Já těm demografickým projekcím moc nevěřím.

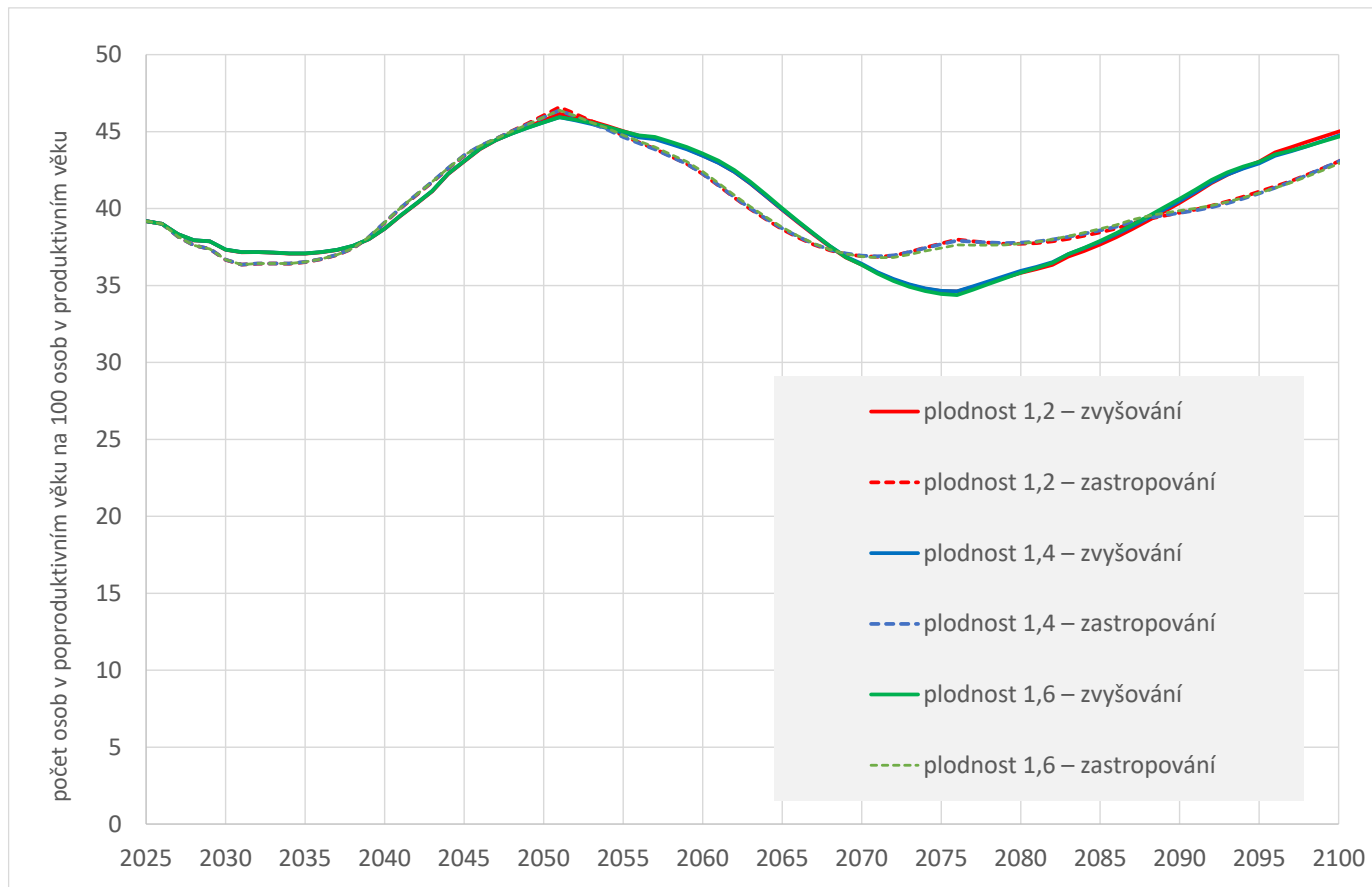
*Že se bude zvyšovat podíl důchodců,
tomu by se dalo ještě věřit.*

Ale že bude klesat podíl pracujících, tomu nevěřím.

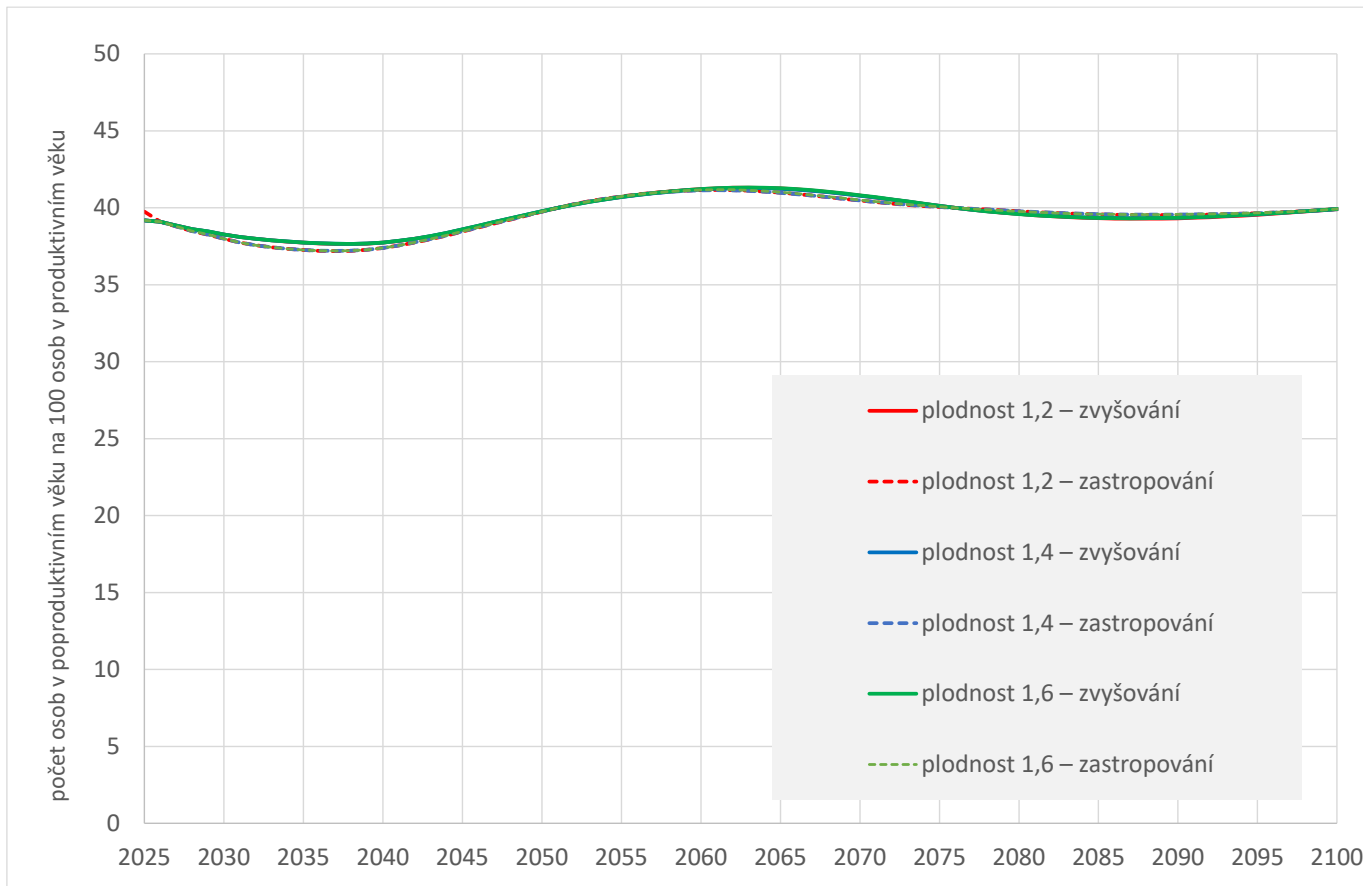
Když jich bude málo, přijdou migranti ...

(volná citace výroku jednoho českého politika
při zahájení konference o stárnutí populace
před řadou let)

Index závislosti seniorů (jednotlivé roky) při náhradové migraci

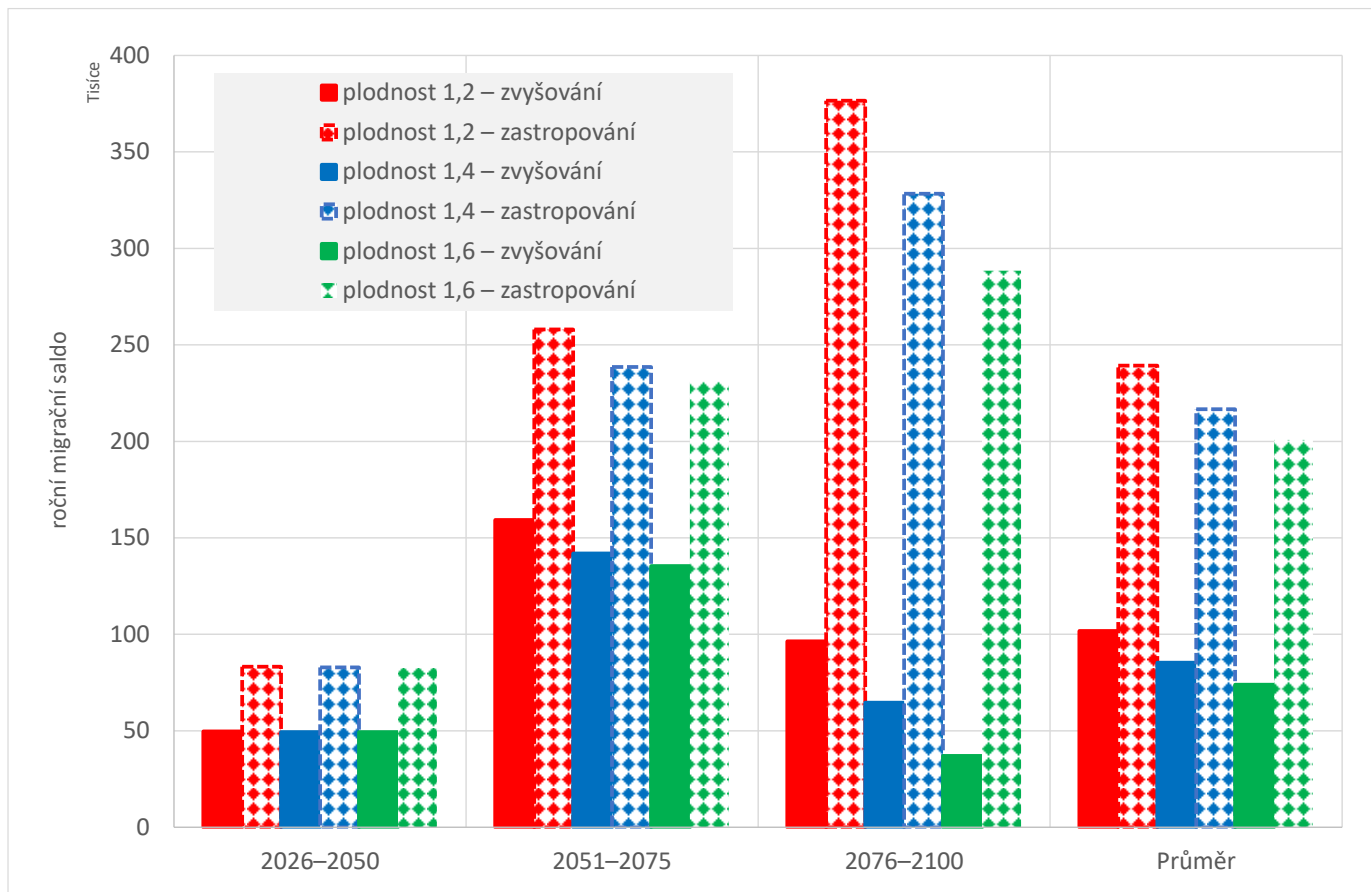

Index závislosti seniorů (kumulované hodnoty od roku 2025) při náhradové migraci

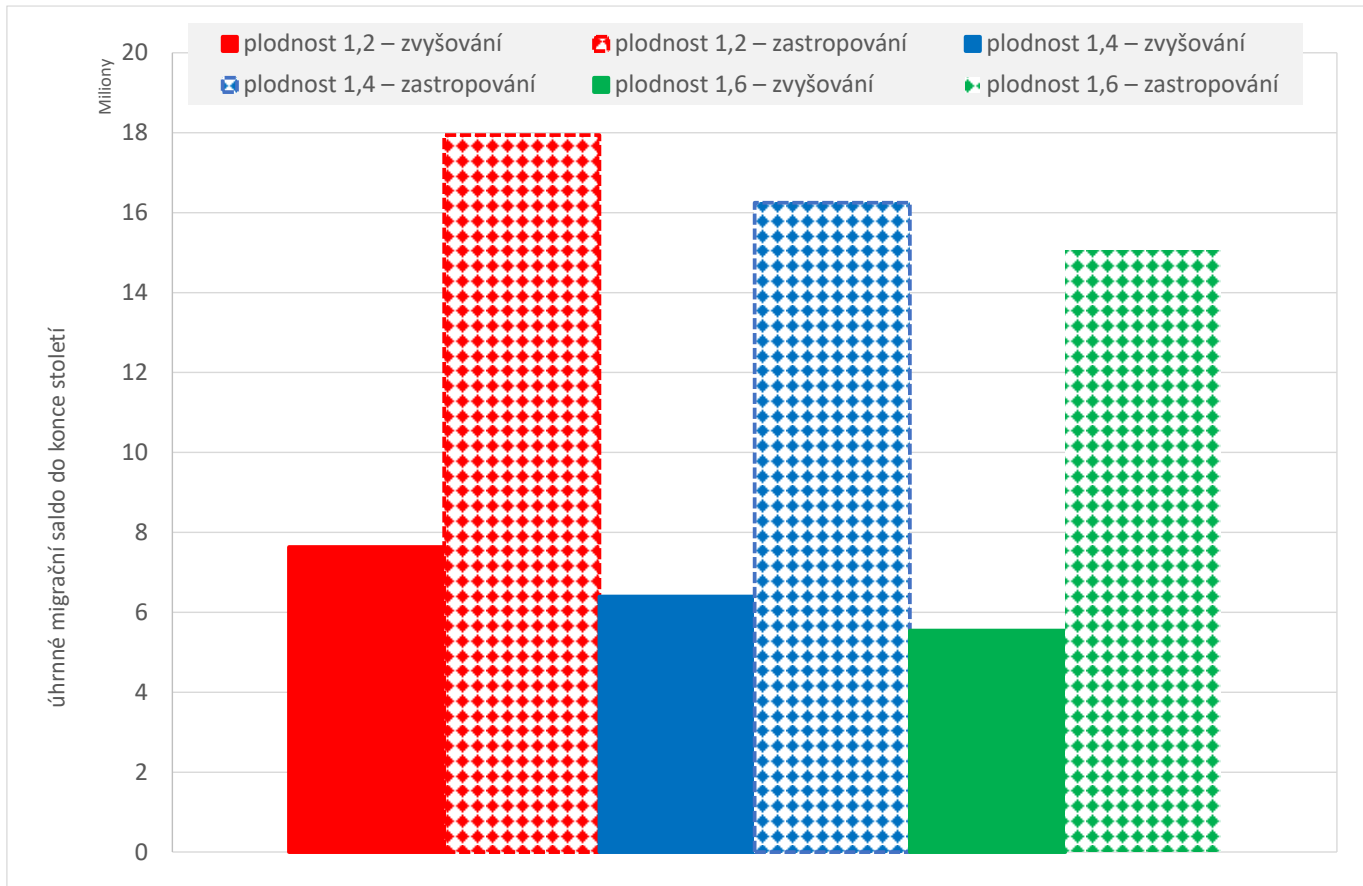

Ale jak velká
by musela být
ta migrace?

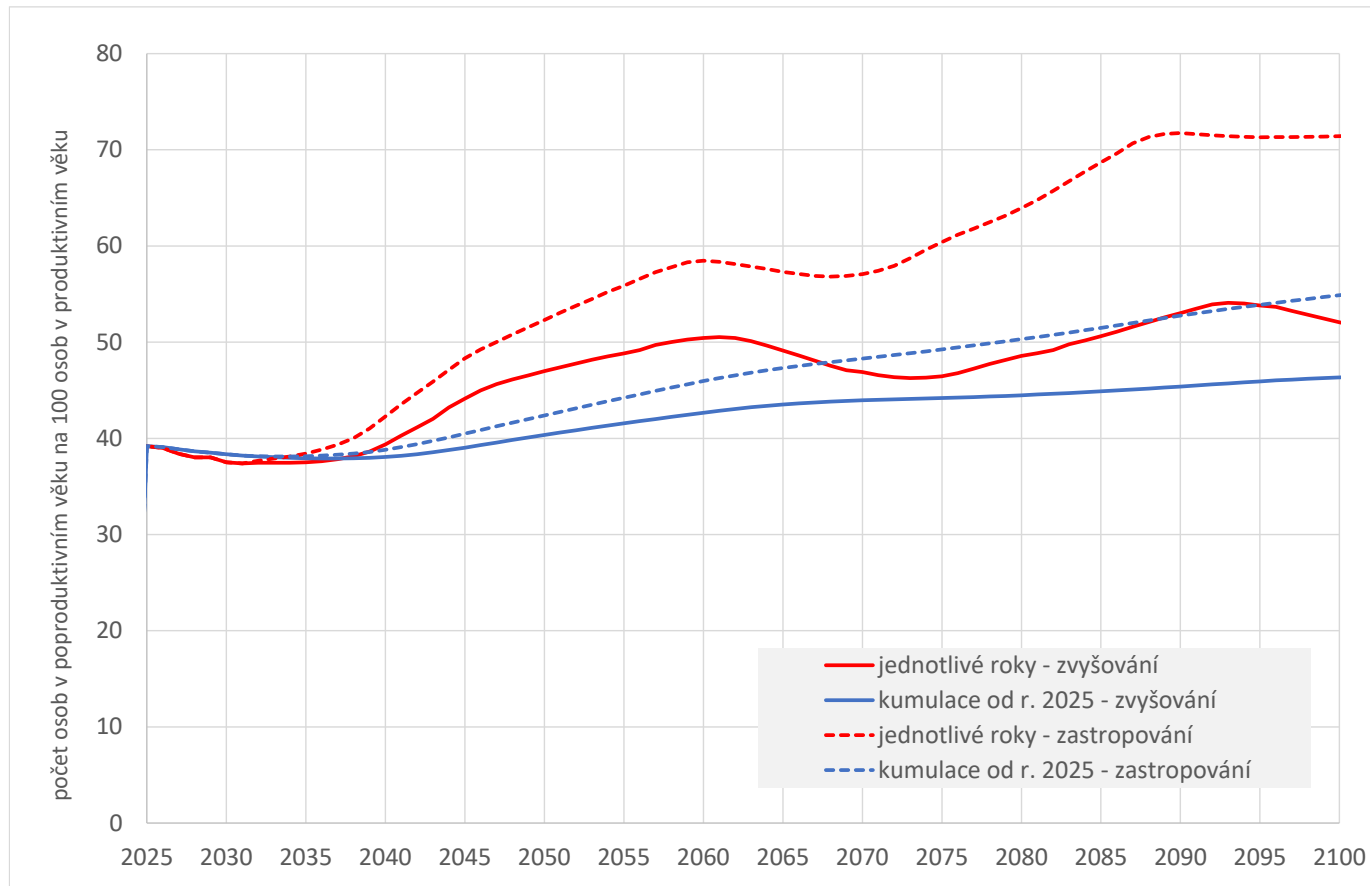
Migrační saldo potřebné pro zachování hodnoty indexu závislosti seniorů na dosavadní úrovni

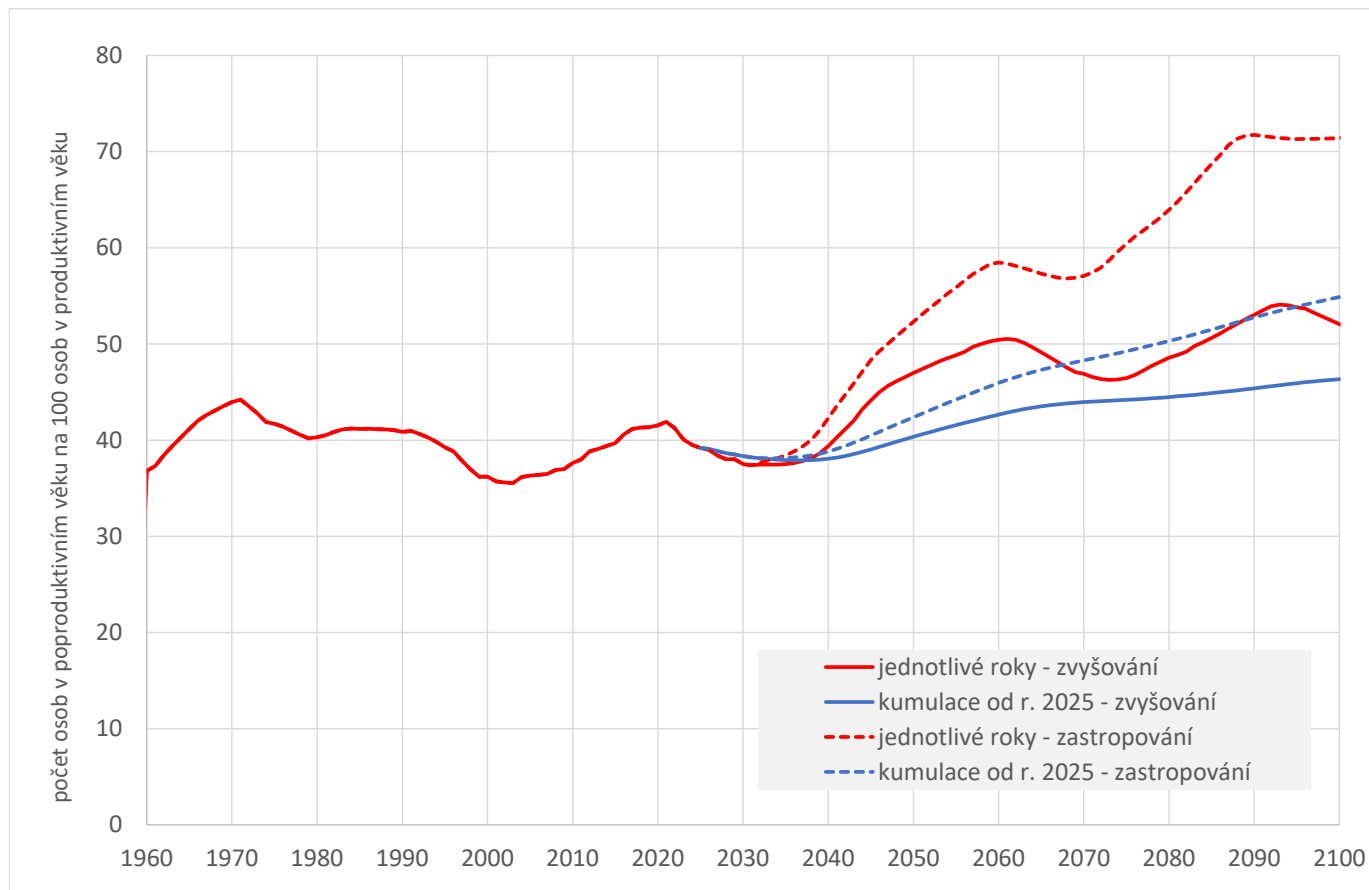
Úhrnné migrační saldo do konce století v řádu milionů – naprosto nereálné

Realistický vývoj při úhrnné plodnosti 1,4 a migračním saldu 40 tisíc ročně

Realistický vývoj při úhrnné plodnosti 1,4 a migračním saldu 40 tisíc ročně

Shrnutí hlavních výsledků a některé otázky (1)

Migrace nemůže zajistit zachování poměru počtu osob v poproduktivním a produktivním věku na současné úrovni

Může pouze snižovat nárůst tohoto poměru

Poměr je velmi hrubým ukazatelem:

Část lidí v produktivním věku nepracuje (nepřispívají, naopak čerpají dávky)

Část lidí v poproduktivním věku pracuje (přispívají, často pobírají důchod)

Řada otázek souvisejících se zvyšováním důchodového věku:

Byli by lidé schopni a ochotni pracovat do 70 let (zvláště v některých profesích)?

Byl by o ně zájem na pracovním trhu?

Zvýší se počet předčasných či invalidních důchodů či příjemců dávek?

Poklesne počet pracujících důchodců?

Riziko navrhovaného zastropování:

Důchodový věk se by se po čase musel zvyšovat o to rychleji nebo skokovitě, bylo by to právem považováno za nespravedlivé.

Shrnutí hlavních výsledků a některé otázky (2)

Alternativní řešení:

větší zohlednění výchovy dětí v důchodovém systému
zvýšení základní sazby pojistného,
větší slevy pro rodiče řádně vychovávající děti,
zvýšení důchodu za každé dítě.

Je možné udržet důchodový systém jen na základě plateb sociálního pojištění ???

Hledání dalších zdrojů příjmu.

Daňová reforma (Potůček)

Zdanění zisků z robotizace a využití AI (Špidla)

Brát peníze tam, kde jsou (Švihlíková)

Zvýšení daňové progrese, zvýšení solidarity, snižování sociálních rozdílů.

Závěr

Vyspělá společnost by neměla propást ten okamžik, kdy je třeba se namísto dalšího ekonomického růstu zaměřit více na spravedlivější rozdělování a efektivnější využití produkce.

(přibližný citát: Tony Judt, britský historik a veřejný intelektuál)

***Společnost je silná, pokud se dokáže postarat o slabé.
Společnost je zdravá, pokud se dokáže postarat o nemocné.
Společnost je bohatá, pokud se dokáže postarat o chudé.***
(z Fokusu Václava Moravce o stárnutí)

Děkujeme za pozornost